

Lábmosás és Eucharisztia

A felebaráti szeretet misztériumai Szent Benedeknél

Szent Benedek Regulájának 35. és 53. fejezete a lábmosás rítusáról, mint a szerzetesi élet hetente ismétlődő szent cselekményéről beszél. Néhány helyen pedig olyan utasításokat olvasunk, amelyek monostorában a napi szentáldozást sejtetik. Az ókor és középkor egyházában rendszeres volt a lábmosás gesztusa, sőt egy időben e jelet a szentségek közé számították. A mai egyház liturgikus gyakorlatában az eucharisziát naponta végezzük, a lábmosás szertartását viszont csupán évente egyszer – nagycsütörtökön – ünnepeljük. Az utolsó vacsora emlékmiséjén a liturgiát vezető püspök vagy pap – a 12 apostolra emlékezve – 12 férfi lábát mossa meg.

A Regula lábmosás -rítusa kapcsán néhány kérdés vetődik fel. Miért volt akkora jelentősége Benedek korában e szertartásnak, s vajon mi lehet e liturgikus jel üzenete ma, amikor a szimbólumok iránt kevésbé vagyunk fogékonyak? Mi a kapcsolat eucharisztia és lábmosás, e két – egyaránt nagycsütörtökön alapított – misztérium között? A napi keresztény gyakorlatban pedig hol van a lábmosás „helye”, hol tapasztalhatjuk meg a szolgáló Jézussal való közösséget, akit e misztérium megjelenít számunkra?

1. Az eucharisztia és a lábmosás misztériumainak „alapítása”

Jézus az utolsó vacsorán „szeretetének legnagyobb jelét adta”: az apostolokra bízta testének és vérének misztériumát és megmosta tanítványai lábát. A nagycsütörtökön „alapított” úrvacsora és lábmosás szorosan összetartoznak: az *eucharisztia az önfeláldozásig is elmenő baráti szeretet szentsége* („Senkinek sincs nagyobb szeretete, mint aki barátaiért adja életét”, Jn 15,13), a *lábmosás pedig a diakóniában megvalósuló felebaráti szeretet jele és „szentsége”* („Példát adtam nektek, amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek”, Jn 13,15). A monasztikus hagyományban ez a szeretet a testvéri találkozásokban, valamint a testvéreknek és a jövevényeknek (vendégek, betegek, zarándokok) nyújtott diakóniában valósult meg. A krisztusi áldozat az egyszerű hétköznapi szolgálatok (asztali felszolgálás, felolvasás, betegápolás stb.) gondos, tapintatos és szeretettelgi végzésében realizálódott.

2. Eucharisztia és lábmosás a Benedek előtti szerzetesi hagyományban

A korai szerzetesség iratai szerint az egyiptomi remeték és a jórészt laikus keresztényekből álló első közösségek tagjai általában *hetente kétszer vettek részt euchariszián*, de közülük sokan naponta szentmisén kívül áldoztak. Ezt a gyakorlatot követhette a Thebaisban élő remete közösség. Vezetőjük, Apolló apát így tanította szerzeteseit: „Ha lehet, szükséges, hogy a szerzetesek mindennap részesedjenek Krisztus szent misztériumaiból.”¹ Ennek a gyakorlatnak hátterében az a lelkület áll, amelyről *Cassianus* beszél a Miatyánkot kommentálva. A „mindennapi kenyérért” szóló könyörgést vonatkoztatja az eucharisziára: „Azután ezt kérjük: »Az életünkre szükséges (episzion) kenyerünket add meg nekünk ma« (...) mikor ugyanis az *evangélista* »mindennapinak« nevezi, ezzel rámutat arra, hogy életünk egyetlen napja sem telhet el nélküle. Amikor pedig azt mondja, hogy »ma«, ezzel arra utal, hogy mindennap magunkhoz kell vennünk...”²

1 *Historia Monachorum* VII, 56–57

2 *Cassianus: Collationes* IX, 21

Ugyanakkor fontos látnunk, hogy az *eucharisztia* a sivatagi atyák életében nem napi liturgikus kötelezettség, még csak nem is az egyéni megszentelődés legfőbb alkalma, hanem „a *koinonia* (közösség) legerőteljesebb megvalósulása és jele volt, ezt mutatja a békecsók és a Miatyánk, melyek a napi áldozás rítusát kísérték”.³ Az úrvacsora Krisztus áldozatának megjelenítése mellett *közösségteremtő lakoma* is: a szentmisét követően rendszerint *agapét* ünnepeltek. „Ezt az étkezést a templomban költötték el, s szakrális jelleggel bírt, (...) külső formájában is a liturgiára emlékeztetett: az előljáró által mondott áldás keretezte. Az ételeket csendben vagy felolvasás kíséretében fogyasztották el. Itt osztották szét a kenyeret, amelyet az eucharisztia ünneplésekor nem használtak fel, de még a szentmisében áldottak meg. Ennek az *eulogianak* szétosztása még világosabbá tette azt a szoros köteléket, amely az eucharisziát és az *agapét* egybefűzte.”⁴

A szerzetesség hőskorát felvillantó apoftegnek arról is beszámolnak, hogy a kemény aszkézissel magukat fegyelemben tartó remetek minden erénygyakorlatnál többre becsülték a *felebaráti szeretetet*. Gyakorolták ezt a *vendégszeretetet*, a *lábmosás*, a *diakónia* különböző formáiban. Ismét Cassianus számol be arról, hogy egyiptomi vendéglátója az ő kedvéért felfüggesztette szokásos böjtjét. Amikor ezen megütközve a böjtölés felhagyásáról kérdezte, az atya így válaszolt: „A böjt mindig velem van, ti ellenben nem lehettek mindig velem. A böjt hasznos és szükséges dolog, de a mi elhatározásunktól függ. A szeretet gyakorlását azonban Isten törvénye feltétlenül megköveteli. Bennetek Krisztust fogadjuk be. (...) Ha majd elbocsátlak benneteket, újra magamra vehetem a böjti regulát. A menyegzős ház fiai nem böjtölhetnek, amíg velük van a vőlegény, ha azonban elvétetik tőlük, akkor teljes joggal böjtölnek majd.”⁵ A szerzetesek a testvéri találkozást misztériumnak tekintették, erősen hitték, hogy a testvériben valóságosan jelen van az Úr. „Apollósz abba mondta: Az érkező testvér előtt le kell borulni, hiszen nem előttük, hanem Isten előtt borulunk le. Amikor ugyanis testvéredet látod – mondta –, Uradat Istene-

3 Fehérvári Jákó: *Eucharisztia a korai szerzetesség életében*, előadás a *Studia monastica* konferencián, Pannonhalmán, 2005. augusztus 21.

4 Uo.

5 Anselm Grün: *Böjt, test és lélek imája*, Pannonhalma, 1993, 34.

*det látod. Ezt pedig – fűzte hozzá – Ábrahámától vettük át.”⁶ Az atyák vendégfogadási rítusához tartozott a lábmosás, a másik ember, s a benne érkező Krisztus iránti szeretet és a neki felüdülést, örömet adó szolgálat jeleként. Perzsa János atyáról⁷ azt is feljegyezték, hogy még akkor is, midőn rablók törtek kunyhójába, elővette mosdótálát, és úgy tartotta illőnek, hogy hívatlan „vendégeinek” lábát megmossa, mire azok elszégyellték magukat és bűnbánatot tartottak. Ez a kis anekdota is rávilágít arra, hogy az atyák a *szeretetből fakadó diakóniában szíveket megrendítő isteni erőt tapasztaltak meg*. Ezért emelkedett szemükben szentség rangjára a lábmosás gesztusa.*

3. A Regula tanítása e misztériumokról

Szent Benedek az eucharisziával kapcsolatban csak szűkszavú utalásokat tesz. A közösség sorrendjéről szóló fejezetben olvassuk: „A testvérek tehát abban a sorrendben járuljanak a békecsókhoz, az áldozáshoz, aszerint énekeljék a zsoltárokat (...), melyet az apát állapít meg.” (RB 63,4) A felolvasóval kapcsolatban pedig azt jegyzi meg, hogy „kapjon egy kis kevert bort, a szentáldozás miatt, hogy nehezeére ne essék a böjtölést elviselni.” (RB 38,10) A konyhai heteseknek pedig: „Ünnepnapokon a mise végéig maradjanak éhgyomorral.” (RB 35,14) A szerzetesek a szentmiséig vagy a szentáldozásáig böjtöltek, utána került sor az ebédre (reggeli nem volt). E néhány megjegyzés alapján úgy tűnik, hogy a monostorban szentmisét vásárnap és ünnepeken celebráltak, hétköznapokon pedig szentáldozásban részesültek a testvérek, amint ezt a korábbi szerzetesi tradícióban is láttuk. Hogy Benedek monostorában is az eucharisztia a testvéri koinonia csúcsa volt, azt a Regula az úrvacsora és azt követő ünnepi ebéd összekapcsolásával jelzi. A Regula rövid utasításain túl a *Vitaban* egy szép történet ábrázolja, miként élte át még remeteként Benedek *e közösségnek húsvéti misztériumát*. A feltámadás napján egy környékbeli papot látomásban arra szólított fel az Úr, hogy keresse meg a hegyek rengetegeiben rejtőző szolgáját, s ossza meg vele

⁶ *Szent Öregek könyve*, Budapest, 2001, 80.

⁷ Uo. 177.

húsvéti lakomáját. Hosszú keresés után a pap megtalálta a barlangban Benedeket, aki már régóta nem tudta, hol tart a naptár. „Imádkoztak és a mindenható Istenre áldást mondva mindketten leültek. Majd az élet kedves szavai után az odalátogató pap így szól: »Kelj fel, költsük el ezt az ételt, mert ma húsvét van.« Isten embere ezt felelte: »Tudom, hogy ma húsvét van, mert téged látlak.«⁸ Bár ebben a történetben a húsvéti úrvacsorából „csak” az agapéra került sor, a felebaráti szeretet misztériuma a maga teljességében felragyog, Benedek az érkezőben „megpillantja” a feltámadt Krisztust.

A lábmosásról is mindössze két fejezetben rendelkezik Regulánk. Az 53. fejezetben a vendégek fogadásával kapcsolatban ezt írja: „Az apát adjon vizet a vendégek kezére, a vendég lábát pedig mind az apát, mind az egész közösség mossa meg. Lábmosás után ezt a verset imádkozzák: »Befogadtuk, Istenünk, irgalmadat templomod belsejében.«” (RB 53,12-14) A konyhán szolgáló hetesekről pedig ezt olvassuk: „Mindenkinek a lábát mossa meg az is, aki kezdi, az is, aki végzi a hetességet.” (RB 35,9)

Benedek a lábmosás gesztusát mindkét esetben olyan emberi kapcsolatokba (vendéglátók – vendégek, konyhai hetes – testvérek) helyezi, amelyeket a *szolgálat* határoz meg. A konyhai felszolgálás és a vendégfogadás a monostor életének hétköznapijaihoz tartozik, naponta kell róla gondoskodni. A lábmosás rítusa arra tanítja a testvéreket, hogy ezen egyszerű, sokszor rutinnak tekintett feladatok a *felebaráti szeretet nagy lehetőségei*. „E szolgálattal – mondja – az érdem és a szeretet is növekszik.” (RB 35,2) Éppen a *szeretet miatt* nem mindegy, *hogyan látják el a testvérek e munusokat*. Benedek utasításokat ad az apátnak, illetve a házgondnoknak, miként gondoskodjanak a szolgálatot végzőkről, illetve az ellátás feltételeiről, hogy a szerzetesek valóban *szeretettel tudjanak szolgálni*: „A gyengék mellé – írja – gondoskodjanak segítőkéről, hogy ne szomorkodva végezzék ezt a szolgálatot.” (RB 35,3) Nem felejtkeznek el arról, hogy a felszolgálóknak is enni kell, üres gyomorral nehéz a másokra figyelni: „A hetesek az étkezés előtt egy órával kapjanak a meghatározott mennyiségen

8 Nagy Szent Gergely: *Szent Benedek élete*, Pannonhalma, 1993.

felül külön italt és kenyeret, *hogy étkezés idején zúgolódás és nagy fáradtság nélkül szolgáljanak testvéreiknek.*" (RB 35, 12-13)

A vendégekkel kapcsolatban a Regulából visszaköszön mindaz, amit a pusztai atyák életéből megismertünk: „először együtt imádkozzanak vele, és azután egyesüljenek a békecsókban”, „olvassanak föl neki a Szentírásból, hogy épüljön”, „az előljáró a vendég kedvéért szegje meg a böjtöt”, és „arcra borulva imádják benne Krisztust” (RB 35). Talán ezekben a mondatokban szólal meg Regulánkból legerőteljesebben az ókeresztény egyház hite, mely vallotta, hogy az *eucharisztikus színekhez hasonlóan a másik ember Krisztus reális jelenlétét hordozza*. E misztérium liturgikus jele a lábmosás.

4. A szeretet misztériumai a mi keresztény életünkben

Akik hetente vagy naponta járunk szentmisére és járulunk szentáldozáshoz, talán ritkán gondolunk arra, hogy midőn Krisztus testét és véréét vesszük magunkhoz, mi is krisztusivá válunk, Krisztusban közösségre lépünk egymással és meghívást kapunk arra, hogy átadjuk, felajánljuk (obláció) életünket testvéreinkért. Ez legtöbbünk számára nem jelent vértanúságot, nem kell a szó szoros értelmében föláldoznunk az életünket, de jelent meghívást a naponta önmagát ajándékozó testvéri szeretetre. A lábmosás – bár csak évente egyszer szerepel a liturgiában – láthatóvá és kézzelfoghatóvá teszi előttünk, hogyan bánt velünk Jézus, és *hogyan kell nekünk egymással törődni*. Jézus azt tette velünk, amire vágyakoztunk, amire szükségünk volt, ami üdvösségünkre, boldogságunkra szolgált. Ezért a lábmosás liturgiájából fakadó *bencés diakóniának mindenekelőtt empatikusnak, a másik szükségleteivel, legmélyebb vágyaival együttérzőnek, beleérzőnek és tapintatosnak kell lennie*. Az eucharisztikus Krisztus csak a „lábmosás gyakorlatai” által lesz barátként, társként, testvérként átélhető. *„Egymásnak szeretettel szolgáljatok!”* (RB 35,6)

Halmos Ábel